

KRZYSZTOF OŻÓG

<https://orcid.org/0000-0001-6771-7813>

(Uniwersytet Jagielloński, Instytut Historii)

DŁUGOSZOWY ŻYWOT BISKUPA KRAKOWSKIEGO IWONA ODROWĄŻA

Abstrakt

W niniejszym studium Autor źródłoznawczo analizuje biografię biskupa Iwona Odrowąża w *Katalogu biskupów krakowskich* pióra Jana Długosza w kontekście wszystkich informacji o nim zawartych na kartach Długoszowych *Roczników* i *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*. Identyfikuje źródła poszczególnych wiadomości o życiu i działalności Iwona, które dziejopisarz zebrał i wykorzystał w wymienionych dziełach. Podkreśla też znaczący wpływ archetypu *V Katalogu biskupów krakowskich* na kształt Długoszowej biografii Iwona. W końcu charakteryzuje wizerunek biskupa Iwona wyłaniający się z dzieł Długosza.

Słowa kluczowe: biskup krakowski Iwo Odrowąż, Jan Długosz, dziejopisarstwo, Kraków, klasztor, fundacja

Biskup Iwo Odrowąż, wielce zasłużony dla Kościoła krakowskiego, doczekał się w późnym średniowieczu kilku biografii w katalogach biskupów krakowskich¹. Najpełniejszą charakterystykę jego postaci opracował Jan Długosz w *Katalogu biskupów krakowskich* oraz na kartach *Roczników*². Zamieścił też szereg wzmianek o działalności fundacyjnej Iwona w *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, a w opisie powstania klasztoru norbertanek w Imbramowicach podał o nim kilka informacji biograficznych³. Długoszowy zapis historiograficznej tradycji o biskupie Iwonie był, co prawda, wykorzystywany przez badaczy, ale nie został dotąd poddany szczegółowej analizie. W niniejszym artykule podjęta zostanie próba takiego analitycznego spojrzenia na piętnastowieczny wizerunek biskupa. W polskiej historiografii Iwo Odrowąż cieszył się zaintereso-

waniem mediewistów, co zaowocowało pracami poświęconymi jego rozległej działalności. Do tej pory jednak nie powstała monografia ukazująca wszechstronnie tę wybitną postać⁴.

Edycja *Katalogu biskupów krakowskich* Jana Długosza dokonana przez Józefa Szymańskiego nie odnotowuje systematycznie w biogramach poszczególnych biskupów źródeł wykorzystanych przez dziejopisarza⁵. Podobnie sytuacja przedsta-

¹ *Katalogi biskupów krakowskich* (dalej: Kbpkr), wyd. Józef Szymański, Monumenta Poloniae Historica (dalej: MPH), Series Nova (dalej: S.N.), t. 10, cz. 2, Warszawa 1974, s. 58–61, 91–92, 165–169, 297, 304.

² *Cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. V–VI (dalej: Annales V–VI), ed. Danuta Turkowska, Maria Kowalczyk, Krystyna Pieradzka, Varsaviae 1973, s. 205, 228–229, 234–237, 238–239, 242, 245–246, 255–256, 280.

³ *Joannis Długosz [...] Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis* (dalej: LB), t. 1–3, ed. Aleksander Przezdziecki, Cracoviae 1863–1864, t. 3, s. 104–106.

⁴ Do najważniejszych prac poświęconych Iwonowi Odrowążowi należą: Zofia Kozłowska, *Założenie klasztoru oo. dominikanów w Krakowie*, „Rocznik Krakowski”, T. 20: 1926, s. 1–19; eadem, *Rezygnacje biskupów krakowskich Wincentego i Iwona*, „Nasza Przeszłość”, 1970, t. 33, s. 35–44; Roman Grodecki, *Iwo Odrowąż*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 10, Wrocław i in. 1962–1964, s. 187–192; Julia Tazbirowa, *Rola polityczna Iwona Odrowąża*, „Przegląd Historyczny”, T. 57: 1966, s. 199–212; Karol Mieszkowski, *Studia nad dokumentami katedry krakowskiej XIII wieku. Początki kancelarii biskupiej*, Wrocław 1974; Anna Paner, *Studia czy dyplomacja? Włoska podróż Iwona Odrowąża*, w: *Władcy, rycerze, mnisi*, red. Błażej Śliwiński, Gdańsk 1996, s. 113–123; Jacek Maciejewski, *Episkopat polski doby dzielnicowej 1180–1320*, Kraków–Bydgoszcz 2003; idem, *Precedencja biskupów polskich w Polsce piastowskiej*, „Nasza Przeszłość”, 2003, t. 99, s. 9–17.

⁵ Nie ma też rozbioru krytycznego Długoszowego *Katalogu biskupów krakowskich*, badania nad tym dziełem są

wia się w nowym wydaniu *Roczników*, a dziewiętnastowieczne wydanie *Liber beneficiorum* w ogóle pozbawione jest aparatu krytycznego. Częściowej analizy Długoszowych zapisów dotyczących Iwona dokonał Gerard Labuda, uznając, że historiograf zaczerpnął wiele informacji biograficznych o biskupie z zaginionej kroniki dominikańskiej⁶. Ta hipoteza wywołała ożywioną dyskusję w polskiej historiografii, którą rzeczowo i krytycznie podsumował Maciej Zdanek⁷. Badacz ten dowiódł, że szereg informacji o Odrowążu Długosz przejął ze znanych i zachowanych źródeł, a tylko nieliczne mogą pochodzić z jakiegoś rocznika czy kroniki dominikańskiej⁸. Nowe światło na sprawę domniemanej kroniki dominikańskiej rzuciło odkrycie przez o. Tomasza Gałuszkę OP jej fragmentu o początkach klasztoru Świętej Trójcy w Krakowie⁹. W świetle jego ustaleń był to utwór dziejopisarzki opowiadający o początkach dominikanów w Polsce, coś w rodzaju *Historia Ordinis Praedicatorum in Polonia*, powstały w 1. połowie XIII wieku, prawdopodobnie pod piórem Marcina z Sandomierza, polskiego prowincjała dominikanów w latach 1244–1247. Z tej kroniki skorzystał Jan Długosz w latach 1474–1476 przy opisywaniu w *Liber beneficiorum* okoliczności założenia klasztoru Świętej Trójcy i początków polskiej prowincji¹⁰.

Szczególną rolę w twórczości historiograficznej Długosza odegrał archetyp *V Katalogu biskupów krakowskich* powstały około 1436 roku, pióra nieznanego bliżej autora z kręgu Zbigniewa Oleśnickiego. Stał się on podstawą późnośredniowiecznej twórczości katalogowej dotyczącej biskupów kra-

kowskich¹¹. Z niego wywodził się *V Katalog biskupów krakowskich* (tzw. redakcja dominikańska) stworzony w latach pięćdziesiątych XV wieku, a także o kilkanaście lat późniejszy *IV Katalog biskupów krakowskich* (tzw. redakcja świętokrzyska) powstały około 1464 roku oraz *VI Katalog biskupów krakowskich* (tzw. redakcja lubelska) opracowany pod koniec XV lub na początku XVI wieku¹². W świetle badań Gerarda Labudy i Wojciecha Drelicharza Długosz przejął później archetyp *V Katalogu* wraz z materiałami zgromadzonymi przez anonimowego twórcę i włączył je do swojego warsztatu¹³. Dziejopisarz pracował nad *Katalogiem biskupów krakowskich* przez kilkadziesiąt lat. Podjął się tego dzieła najpewniej z inspiracji biskupa Zbigniewa Oleśnickiego. Jego pierwsza wersja była prawdopodobnie gotowa wkrótce po 1451 roku. Następnie z przerwami kontynuował pracę nad nim do roku 1478. Nie zachował się autograf, a jedynie pięć kopii z XVI i jedna z XVII wieku¹⁴. Głównym celem, który postawił sobie Długosz, było ukazanie potomnym, jacy biskupi zasiadali na prześwietnej stolicy w Krakowie i jakimi cnotami, pochodzeniem oraz dziełami się odznaczyli: „Et ne a posteris ignorari contingat, qui, qualesue pontifices, quanto et quo tempore illustrissimae sedi Cracouiensi prefuerunt, quibus quoque virtutibus, actionibus aut origine clari extiterunt [...]”¹⁵.

zaś niezwykle skromne, zob. Hanna Rajfura, *Katalog arcybiskupów gnieźnieńskich Jana Długosza: studium źródłoznawcze i analiza funkcjonowania późnośredniowiecznej pamięci historycznej*, Warszawa 2022 (rozprawa doktorska na Wydziale Nauk o Kulturze i Sztuce Uniwersytetu Warszawskiego), s. 13–15.

⁶ Gerard Labuda, *Zaginiona kronika z pierwszej połowy XIII wieku w Rocznikach Królestwa Polskiego Jana Długosza. Próba rekonstrukcji*, Poznań 1983, s. 63–64, 66–67, 85–86, 131–132, 163, 165.

⁷ Maciej Zdanek, „Zaginiona kronika dominikańska” z XIII wieku. Próba nowego spojrzenia, w: *Fontes et historia. Prace dedykowane Antoniemu Gąsiorowskiemu*, red. Tomasz Jurek, Izabela Skierska, Warszawa–Poznań 2007, s. 245–282.

⁸ Ibidem, s. 262–282.

⁹ Tomasz Gałuszka, *Fragment „zaginionej kroniki dominikańskiej” w zbiorach Rosyjskiej Biblioteki Narodowej w Petersburgu*, „Studia Źródłoznawcze”, T. 59: 2021, s. 11–24.

¹⁰ Ibidem, s. 16–22.

¹¹ Józef Szymański, *Redakcja V dominikańska*, w: Kbpkr, s. 75–78; idem, *O recepcji Kroniki Wincentego w środowisku krakowskim w XV wieku*, „Studia Źródłoznawcze”, T. 20: 1976, s. 117–119; Gerard Labuda, *O katalogach biskupów krakowskich przed Długoszem*, „Studia Źródłoznawcze”, T. 28: 1983, s. 88–96; Piotr Węcowski, *Początki Polski w pamięci historycznej późnego średniowiecza*, Kraków 2014, s. 125; Wojciech Drelicharz, *Miejsce Komentarza Jana z Dąbrowki w twórczości historiograficznej w Polsce pierwszych Jagiellonów*, w: *Komentarz Jana z Dąbrowki do Kroniki biskupa Wincentego*, red. Andrzej Dąbrowka, Mikołaj Olszewski, Warszawa 2015, s. 37–39.

¹² *Clavis scriptorum et operum Medii Aevi Poloniae*, oprac. Jerzy Kaliszuk, Aneta Pieniądz, Piotr Węcowski, Krzysztof Skwierczyński, Kraków 2019, s. 446, nr 350, s. 447, nr 351, 352; W. Drelicharz, *Miejsce Komentarza*, op.cit., s. 37–39.

¹³ Gerard Labuda, *O katalogach biskupów*, op.cit., s. 94–96; Wojciech Drelicharz, *Idea zjednoczenia Królestwa w średniowiecznym dziejopisarstwie polskim*, Kraków 2012, s. 395–396; idem, *Miejsce Komentarza*, op.cit., s. 37.

¹⁴ Józef Szymański, *Katalog Jana Długosza*, w: Kbpkr, s. 125–130; W. Drelicharz, *Idea zjednoczenia Królestwa*, op.cit., s. 416–418; *Clavis scriptorum*, op.cit., s. 301, nr 278/9.

¹⁵ Kbpkr, s. 135.

Biogram Iwona Odrowąza zaprezentowany został przez Długosza zgodnie z przyjętą przezeń koncepcją biografii biskupów w katalogach i wzorcem osobowym pasterza diecezji¹⁶. Rozpoczyna się on od informacji o rezygnacji Wincentego Kadłubka z biskupstwa, po której Iwo został wybrany kanonicznie na biskupa krakowskiego i zatwierdzony przez papieża Honoriusza III oraz konsekrowany przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Henryka Kietlicza w 1218 roku¹⁷. Na temat ustąpienia Wincentego z tronu biskupiego Jan Długosz dysponował notą w *Roczniku kapituły krakowskiej* pod datą 1218: „Wincencius episcopus Cracouiensis cedit. Iuo succedit et per Henricum archiepiscopum in episcopum Cracouiensem consecrator”¹⁸. Natomiast wiadomość o kanonicznej elekcji na biskupa dziejopisarz zaczerpnął niewątpliwie z archetypu *V Katalogu*, który przekazał, że Iwo został wybrany „per vniformem electionem capituli Cracouiensis”¹⁹. Długosz dodał ponadto, że wybór został konfirmowany przez Honoriusza III. Nie wiadomo, czy znalazł tę informację z jakimś nieznanym nam źródle, czy też był to jego domysł wynikający z późnośredniowiecznych realiów, że każda elekcja kapitulna biskupa musiała być zatwierdzona przez Stolicę Apostolską. W pierwszej części biogramu dziejopisarz zaprezentował zwięźle osobę Iwona, podając jego pochodzenie oraz pełnione godności kościelne i urzędy: „Iwo filius Saulis comitis de Conskie [...], natione Polonus, genere nobilis de domo Odrowansch, cantor Gnesnensis et canonicus Cracouiensis, cancellarius Leskonis Albi Cracouiensis et Sandomiriensis ducis”²⁰. Ta sama nota o pochodzeniu i godnościach Iwona została zamieszczona przez Długosza pod datą 1218 w *Rocznikach*²¹. Na uwagę zasługuje genealogiczna filiacja Iwona, imię jego ojca Długosz pozyskał bowiem z jakiegoś dokumentu znajdującego się wówczas w archiwum kapitulnym lub z nieznannej zapiski²². Natomiast infor-

macja o pochodzeniu Iwona z Końskich znajdowała się w *V Katalogu*, w którym jednak nie było mowy o jego godnościach przed wyborem na biskupa. Potwierdzenie źródłowe posiadania przez Iwona kanonii w kapitule katedralnej krakowskiej oraz sprawowania przezeń urzędu kanclerza księcia Leszka Białego zachowało się w dokumencie biskupa Pełki z 1206 roku, zawierającym własnoręczny podpis Odrowąza w formule legalizacyjnej „Ego Ivo canonicus Cracoviensis cancelarius ducis Lestconis consensu et subscripsi”²³. Niewątpliwie Długosz miał dostęp do takich dokumentów biskupów krakowskich, w których Iwo był wymieniany jako kanonik krakowski i kanclerz książy. Natomiast błędnie przypisał historiograf Odrowążowi godność kantora w kapitule katedralnej gnieźnieńskiej²⁴. Ponadto w *Rocznikach* pod datą 1218 w relacji o podróży Iwona do Rzymu dziejopisarz pokreślił, że ten łatwo uzyskał papieską zgodę na ustąpienie Wincentego z biskupstwa i zatwierdzenie swojej nominacji na biskupa krakowskiego, ponieważ „personam suam Vgolino episcopo cardinali Hostiensi propter familiaritatem precipuam, quam invicem in studio Parisiensi contraxerant, coram papa et cardinalium collegio altis differente laudibus”²⁵. W archetypie *V Katalogu* Długosz znalazł wiadomość o paryskich studiach Iwona i zawartej tam znajomości z papieżem Grzegorzem IX, ale już informację o jego rodzimym imieniu i godności kardynalskiej przed elekcją na Stolicę Apostolską zaczerpnął z dzieła Ptolemeusza z Lukki *Historia ecclesiastica*²⁶. O paryskich studiach Iwona będzie mowa niżej.

Wiarygodność daty konsekracji biskupiej Iwona, tj. rok 1218, oraz imię konsekratora, arcybiskupa gnieźnieńskiego Henryka, w biogramie pióra Długosza nie podlegają żadnej wątpliwości, zostały

¹⁶ Zob. Maria Koczarska, *Mentalność Jana Długosza w świetle jego twórczości*, „Studia Źródłoznawcze”, T. 15: 1971, s. 123–125; Edward Potkowski, *Metody pracy polskiego intelektualisty: fikcja i historia u Długosza*, w: idem, *Książka i pismo w średniowieczu. Studia z dziejów kultury piśmiennej i komunikacji społecznej*, Pułtusk 2006, s. 175–177.

¹⁷ Kbpkr, s. 165.

¹⁸ *Rocznik kapituły krakowskiej*, wyd. Zofia Kozłowska-Budkowa, MPH, S.N., t. 5, Warszawa 1978, s. 72.

¹⁹ Kbpkr, s. 58–59, 91, 112.

²⁰ Ibidem, s. 165.

²¹ Annales V–VI, s. 228.

²² *Excerpta Ioannis Dlugossi e fontibus incertis*, wyd. Wojciech Kętrzyński, MPH, t. 4, Lwów 1884, s. 12;

Karol Górski, *Ród Odrowązów w wiekach średnich*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego”, T. 8: 1928, s. 12–13, 34; Błażej Śliwiński, *Krąg krewniaczy biskupa krakowskiego Iwona Odrowąza*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego”, 1984, nr 14: *Historia*, s. 64–65.

²³ *Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. 1, wyd. Leon Rżyszczewski, Antoni Muczkowski, Antoni Zygmunt Helcel, Warszawa 1847, nr 7; K. Mieszkowski, *Studia nad dokumentami*, op.cit., s. 12–14, 105 nr 4

²⁴ M. Zdanek, „Zaginiona kronika dominikańska”, op.cit., s. 267–268 i przyp. 101.

²⁵ Annales V–VI, s. 228.

²⁶ Kbpkr, s. 60, 91, 112; *Ptolemaei Lucensis ordinis Praedicatorum, episcopi postea Torcellani Historia ecclesiastica: a nativitate Christi usque ad annum circiter MCCCXII*, ed. Ludovicus Antonius Muratorius w: *Rerum Italicarum Scriptores*, t. 11, Mediolani 1727, col. 1133.

bowiem przezeń przejęte ze wspomnianej wyżej noty *Rocznika kapituły krakowskiej*²⁷. Według ustaleń Władysława Semkowicza i Zofii Kozłowskiej-Budkowej sakrę biskupią otrzymał Odrowąż z rąk metropolity między 15 sierpnia a 28 września 1218 roku²⁸.

Przechodząc do opisu dokonań Iwona jako biskupa, Jan Długosz nakreślił główne motywy, którymi kierował się Odrowąż w działalności kościelnej; „Iste ex deuotione quam Parisius studendo contraxerat, diuinis officiis intentus, ecclesis aedificandis et monasteriis construendis inuigilauit. Praedicator excellentissimus et vir valde religiosus, habitum deferens sancti Victoris de Parisiis id est rohetum assidue deferens sub mantello”²⁹. Dziejopisarz uwypuklił więc fakt głębokiej pobożności Iwona, nabytej w trakcie studiów w Paryżu, pociągającej za sobą gorliwość w pełnieniu służby Bożej i troskę o wzniesienie kościołów oraz budowę klasztorów. Wyrazem tej pobożności była biała rokieta paryskich kanoników regularnych św. Wiktora, którą Iwo stale nosił pod swoim płaszczem. O paryskich studiach Odrowąza Długosz dowiedział się z archetypu *V Katalogu*, nie wiadomo natomiast, z jakiego źródła zaczerpnął informację o tym, że był on znakomitym kaznodzieją oraz że przywdział rokiety wiktorynów paryskich³⁰. Wiarygodność tej ostatniej wiadomości nie podlega jednakże najmniejszej wątpliwości, bowiem poświadcza ją zapis w liście Honoriusza III z 9 kwietnia 1223 roku, związanym ze sprawą rezygnacji Iwona z biskupstwa krakowskiego. Papież wspominał w tym liście, że biskup „nobis supplica-

uit instanter, ut cum tam voto quam iuramento tenetur habitum assumere monachalem, sibi cedendi licentiam largiremur”³¹, a więc Odrowąż jeszcze przed objęciem biskupstwa złożył ślub pod przysięgą, że przyjmie habit zakonny. W dwóch kolejnych listach z 17 listopada 1223 roku Honoriusz dopełnił informację o tym zobowiązaniu, stwierdzając, że chodziło o habit kanoników regularnych „quod cum sepe dictus Episcopus regularem habitum iam susceperit, per quod desiderio suo satisfacisse videtur”³². Prawdopodobnie tradycja o studiach i o przyjęciu przez Iwona habitu wiktorynów w Paryżu była przechowywana w środowisku polskich kanoników regularnych, dla których ten biskup był wielkim benefaktorem, i od nich przejął ją Jan Długosz³³.

Na pierwszym miejscu w całej działalności kościelnej Iwona Jan Długosz ukazał w katalogowym biogramie sprawę przekazania krakowskiego kościoła parafialnego Świętej Trójcy braciom kaznodziejom, których tenże biskup, jako pierwszy w Królestwie Polskim, osadził przy tym kościele, oraz zmianę jego funkcji z parafialnych na konwentualne („Ecclesiam sancte Trinitatis in Cracouia parochialem in conuentualem mutauit et fratres ordinis Praedicatorum illic in Regno Poloniae primus constituit MCCXXVIIº quarto Calendas Octobris [...]”)³⁴. Historiograf, podając dokładną datę dzienną oddania kościoła dominikanom, miał przed sobą dokument Odrowąza z datą 28 września 1227 roku, w którym ów za zgodą krakowskiej kapituły katedralnej nadawał wspomniany kościół braciom kaznodziejom. Ten dokument zachował się w oryginale w dwóch egzemplarzach tak samo brzmiących i niebudzących żadnych podejrzeń co do ich autentyczności. Jego dyktat pochodził od dominikanów i był wzorowany na dokumencie z 1 maja 1226 roku biskupa wrocławskiego Wawrzyńca z nadaniem kościoła św. Wojciecha wrocławskim braciom kaznodziejom³⁵. Zdaniem Zofii Kozłowskiej akcja prawna, tj. prze-

²⁷ Zob. przyp. 18.

²⁸ Zob. Władysław Semkowicz, *Przyczynki dyplomatyczne z wieków średnich*, [Kraków] 1912, s. 5–6, 9–10; Z. Kozłowska-Budkowa, *Rezygnacje biskupów krakowskich*, op.cit., s. 37–38.

²⁹ Kbpkr, s. 165; Informację o noszeniu rokiety przez Iwona zamieścił też Jan Długosz w LB, t. 3 s. 104–105, 146–147, przy omawianiu powstania klasztorów norbertanek w Imbramowicach i kanoników regularnych w Mstowie. W pierwszym opisie podał obszerniejszą wersję: «Yvo de Konske Cracoviensis episcopus [...], cum in studio Parisiensi apud Gallias annis aliquot stando animam suam coelestibus disciplinis et doctrinis imbuisset, fauoremque et amorem Dei, fideique et religionis Christianae, ex convictu virorum doctorum et illustrium cooperante, illi clementia superna in pectore suo plantasset, privatus quoque existens et adhuc apud Parissis agens, habitum Sancti Victoris de Parisiis rohetum album deferens sub mantello assumpsit. Jamque velut lampas charitatis ardore flammans, sanctis et religiosis actibus scintillare opere et habitu coepit» (s. 104).

³⁰ Kbpkr, s. 59, 91, 112; Z. Kozłowska, *Założenie klasztoru oo. dominikanów*, s. 8–9.

³¹ *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae gentiumque finitimarum historiam illustrantia*, ed. Augustinus Theiner, t. 1, Romae 1860, nr 28.

³² Ibidem, nr 31, 32; Z. Kozłowska, *Założenie klasztoru oo. dominikanów*, op.cit., s. 8–9

³³ M. Zdanek, „Zaginiona kronika dominikańska”, op.cit., s. 266–267.

³⁴ Kbpkr, s. 165, por. s. 59–60, 92, 112. Nie sięgnął w tym przypadku do archetypu *V Katalogu*.

³⁵ *Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. 1, op.cit., nr 18; *Kodeks dyplomatyczny Śląska*, wyd. Karol Maleczyński, t. 3, Wrocław 1964, nr 330; Z. Kozłowska, *Założenie klasztoru oo. dominikanów*, op.cit., s. 17–18; K. Mieszkowski, *Studia nad dokumentami*, op.cit., s. 17, 50, 111 nr 20.

kazanie kościoła Świętej Trójcy krakowskim dominikanom, poprzedziła o prawie pięć lat moment wystawienia dokumentu³⁶. Natomiast Tomasz Gałuszka i Maciej Zdanek stwierdzili zasadnie, że dominikanie wystarali się o ten dokument po uzyskaniu 26 sierpnia 1227 roku bulli rekomendacyjnej od papieża Grzegorza IX³⁷. Jan Długosz miał znaczny kłopot z ustaleniem chronologii wydarzeń związanych ze sprowadzeniem dominikanów do Krakowa i powstaniem ich klasztoru przy kościele Świętej Trójcy. Dysponował w tej materii notami *Rocznika kapituły krakowskiej* pod datami 1222 i 1223. Pierwsza informowała o założeniu «zakonu kaznodziejów» przy Świętej Trójcy w mieście przez biskupa Iwona („per eundem Iuonem ordo Predicatorum ad Sanctam Trinitatem de civitate [...] statutur”), druga zaś mówiła o dedykacji kościoła Świętej Trójcy („Dedicatio Sancte Trinitatis”)³⁸. Ponadto, sięgając do *Żywota św. Jacka* pióra lektora Stanisława, Długosz zapoznał się z odmienną chronologią przybycia dominikanów do Krakowa i przekazania im kościoła Świętej Trójcy, hagiograf bowiem umieścił te fakty pod datą 1217³⁹. W tej sytuacji dziejopisarz musiał zdecydować, w jaki sposób ukazać początki krakowskiego konwentu i klasztoru. W *Rocznikach* pod datą 1218 Długosz zamieścił opis podróży Iwona do Rzymu wraz z kanonikiem krakowskim Jackiem w związku z rezygnacją Wincentego Kadłubka z biskupstwa krakowskiego i wyborem kanonicznym Odrowąża na jego następcę. Według dziejopisarza Iwo uzyskał w Stolicy Apostolskiej akceptację papieża Honoriusza III dla rezygnacji Wincentego oraz zatwierdzenie swojej nominacji na biskupstwo krakowskie. Dodał, że w Rzymie udało się mu spotkać św. Dominika i być świadkiem wskrzeszenia za jego przyczyną siostrzeńca kardynała Stefana z Fossanuova. Następnie Długosz przedstawił prośbę biskupa skierowaną do świętego o wysłanie do Polski braci, ale ten nie mógł jej spełnić. Dlatego Iwo poprosił Dominika o przyjęcie do zakonu swoich towarzyszy: Jacka z rodu Odrowążów, Czesława Polaka,

Henryka z Moraw i Hermana Niemca, co udało mu się uzyskać. Po tym dziejopis stwierdził, że „illos secum in Poloniam deducens, primus ordinem Predicatorum in Polonia beato Dominico adhuc superstite plantavit. Et Hivo quidem ex Roma reversus ab Henrico Gneznensi archiepiscopo in episcopum Cracouiensem consecratus est”⁴⁰. Z tej sekwencji wydarzeń w *Rocznikach* wynika, że Odrowąż osobiście sprowadził dominikanów do Krakowa, wracając z Rzymu w 1218 roku. Długosz oparł swoją relację w zasadniczym zrębie na *Żywocie św. Jacka*, korygując datę z 1217 na 1218 i pomijając pobyt Jacka z towarzyszami w karyńckim Friesach⁴¹. Pod datą 1222 natomiast zamieścił notę o tym, że biskup po powrocie z braćmi z Italii do Krakowa przez jakiś czas («aliquando tempore») zastanawiał się, gdzie ulokować dominikanów, i po naradach z księciem Leszkiem Białym, kapitułą krakowską oraz rajcami (sic) umieścił ich przy kościele Świętej Trójcy, a następnie przystąpił do budowy klasztoru i wyposażenia dominikanów w paramenta, szaty i księgi liturgiczne potrzebne do służby Bożej. Po czym dodał, że Iwon wznosi też kościół Najświętszej Marii Panny i przelewa nań prawa parafialne z kościoła Świętej Trójcy⁴². Ta nota stanowi swego rodzaju kontynuację relacji z 1218 roku. Nie można na jej podstawie twierdzić, że Długosz opowiedział się za rokiem 1222 jako datą sprowadzenia dominikanów do Krakowa⁴³. Należy zwrócić uwagę, że nie starał się wypełnić luki czterech lat żadnym domysłem.

Nieco inaczej rzecz przedstawia się w opisie początków klasztoru dominikanów w *Liber beneficiorum*⁴⁴. Najpierw Długosz wspomniał o zatwierdzeniu Zakonu Braci Kaznodziejów przez papieża Honoriusza III, myląc o rok datę (1217), a następnie – już bez chronologii – wydarzenia związane z pobytem biskupa Iwona w Rzymie, tj. prośbę o wysłanie braci do Polski skierowaną do Dominika, który za sprawą Ducha Bożego wyznaczył ośmiu dominikanów. Zostali oni przyjęci z wielką życzliwością i głęboką miłością przez biskupa i wraz z nim udali się do Polski. Wśród braci byli Jacek, polski szlachcic z ziemi opolskiej, i Henryk Morawianin, lektor, obaj

³⁶ Z. Kozłowska, *Założenie klasztoru oo. dominikanów*, op.cit., s. 18.

³⁷ Tomasz Gałuszka, Maciej Zdanek, „*Krakowskie*” bulle rekomendacyjne Grzegorza IX a początki dominikanów polskich, „*Studia Źródłoznawcze*”, T. 44: 2006, s. 55–59.

³⁸ *Rocznik kapituły krakowskiej*, op.cit., s. 73.

³⁹ *De vita et miraculis sancti Iacchonis (Hyacinthi) ordinis Fratrum Praedicatorum*, auctore Stanislao lectore eiusdem ordinis, wyd. Ludwik Œwikliński, MPH, t. 4, Lwów 1884, s. 845–848; T. Gałuszka, M. Zdanek, „*Krakowskie*” bulle, op.cit., s. 59–62.

⁴⁰ *Annales V–VI*, s. 228–229.

⁴¹ *De vita et miraculis sancti Iacchonis*, op.cit., s. 845–848.

⁴² *Annales V–VI*, s. 234–235.

⁴³ Zob. T. Gałuszka, *Fragment „zaginionej kroniki dominikańskiej”*, op.cit., s. 18.

⁴⁴ LB, t. 3, s. 448–450; Jan Andrzej Spież, *Początki dominikanów w Polsce według Liber beneficiorum Jana Długosza na tle najstarszych żywotów św. Dominika*, „*Roczniki Historyczne*”, T. 78: 2012, s. 74–76.

znakomici kaznodzieje. Po drodze z Rzymu zatrzymali się w Karyntii we Friesach, gdzie Iwo na usilne prośby tamtejszych mieszkańców i duchowieństwa pozostawił dwóch braci, którzy dali początek prowincji niemieckiej zakonu dominikańskiego i z tego powodu prowincjał niemiecki ustępował pierwszeństwa polskiemu. Po przybyciu do Polski i diecezji krakowskiej biskup Iwo przez jakiś czas („aliquando tempore”), tj. od Wszystkich Świętych do święta Zwiastowania Najświętszej Marii Panny, ulokował grupę dominikanów w specjalnie wybudowanym małym domu przy swoim dworze. Natomiast w święto Zwiastowania 1223 roku osadził ich przy drewnianym kościele Świętej Trójcy, który dotychczas był dla Krakowa świątynią parafialną, przenosząc równocześnie parafię do kościoła Najświętszej Marii Panny. Przy Świętej Trójcy Iwo wybudował klasztor, pierwszym zaś przeorem krakowskich dominikanów został Jacek, wspomniany kanonik krakowski z rodu Odrowążów, który otrzymał habit zakonny z rąk Dominika w Rzymie i prowadził życie zakonne i pobożne. Następnie, w dzień św. Grzegorza Wielkiego, tj. 12 marca 1224 roku, biskup konsekrował kościół Świętej Trójcy w obecności papieskiego legata kardynała Grzegorza Crescenzi. Wtedy to notariusz legata Jakub, z pochodzenia Rzymianin, przyjął habit dominikański z rąk Jacka ku smutkowi całego otoczenia kardynała. Przytoczony opis powstania klasztoru dominikanów w Krakowie jest bogatszy w szczegóły od wiadomości zawartych w *Rocznikach* i zwięzłej informacji w *Katalogu*. Przy redagowaniu tego fragmentu w *Liber beneficiorum* Długosz dysponował źródłami dominikańskimi, przede wszystkim – według ustaleń Tomasa Gałuszki – kroniką o początkach dominikanów w Polsce z pierwszej połowy XIII wieku. Z podanej przez dziejopisarza chronologii wynika, że dominikanie na czele z Jackiem Odrowążem pojawili się w Krakowie na początku listopada 1222 roku (data nie pada bezpośrednio, ale łatwo ją wywnioskować z narracji) i mieszkali przy dworze biskupa Iwona do 25 marca 1223 roku. W sprawie momentu przybycia dominikanów do Krakowa i początków ich klasztoru trwała w historiografii długa dyskusja⁴⁵.

⁴⁵ Zob. Z. Kozłowska, *Założenie klasztoru oo. dominikanów*, op. cit., s. 1–19; Paweł Kielar, *Początki zakonu dominikańskiego w Polsce*, „Nasza Przeszłość”, 1973, t. 39, s. 17–49; Raymond J. Loenertz OP, „Żywot św. Jacka” autorstwa lektora Stanisława jako źródło historyczne, tłum. Anna Zajchowska, w: *Święty Jacek Odrowąż. Studia i źródła. Skarby dominikańskie*, red. Maciej Zdanek, *Studia i Źródła Dominikańskiego Instytutu Historycznego w Krakowie*, t. 2, Kraków 2007, s. 40–60;

Dopiero ostatnie odkrycie przez Tomasza Gałuszkę fragmentów zaginionej kroniki dominikańskiej z 1. połowy XIII wieku potwierdziło w istotny sposób Długoszą chronologię z *Liber beneficiorum*. W świetle wiarygodnego przekazu tej kroniki grupę dominikanów wysłał do Polski w 1222 roku bł. Jordan, który po Dominiku 12 maja tegoż roku został generałem Zakonu Braci Kaznodziejów⁴⁶. Niewątpliwie dotarli oni do Krakowa przez Friesach na początku listopada 1222. Precyzyjna informacja Długosza, za wspomnianym zaginionym źródłem, o pobycie braci przy dworze biskupim do Zwiastowania Najświętszej Marii Panny 1223 zasługuje na wiarę. Dziejopis pomylił się natomiast o rok w dacie konsekracji kościoła Świętej Trójcy, legat papieski Grzegorz Crescenzi przebywał bowiem w Polsce w 1223 roku⁴⁷. W *Katalogu* wątek założenia klasztoru dominikanów w biogramie Iwona zakończony został pochwałą Jacka Odrowąża, pierwszego przeora „qui beatum Dominicum vna cum Iwone episcopo Rome personaliter vidit et qui in vita et post mortem pluribus miraculis claruit”⁴⁸.

Na drugim miejscu w opisie działalności biskupa Iwona Długosz wymienił w *Katalogu* fundację klasztoru cystersów w Kacicach, przeniesionego następnie do Mogiły. Nieomal dosłownie przejął notę o tej sprawie z archetypu *V Katalogu*, nieco ją modyfikując i opuszczając datę⁴⁹. Dziejopis podkreślił, że Odrowąż uposażył klasztor z dóbr dziedzicznych oraz należących do mensy biskupiej, a także wznosił jego piękne mury⁵⁰. W *Rocznikach* informacje dotyczące powstania klasztoru cystersów w Kacicach staraniem Iwona są znacznie obszerniejsze, ale niezbyt dokładne, i zostały w autografie podane w III re-

Dariusz A. Dekański, *Początki zakonu dominikanów prowincji polsko-czeskiej. Pokolenie św. Jacka w zakonie*, Gdańsk 1999, s. 28–67; Maciej Zdanek, *Szkoły i studia dominikanów krakowskich w średniowieczu*, Warszawa 2005, s. 46–52; Jan A. Spież, *Św. Jacek we Friesach*, w: *Polonia Minor Medii Aevi. Studia ofiarowane Panu Profesorowi Andrzejowi Żakiemu w osiemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. Zenon Woźniak, Jan Gancarski, Kraków–Krosno 2003, s. 561–576; idem, *Początki dominikanów w Polsce*, op.cit., s. 51–58, 73–81.

⁴⁶ T. Gałuszka, *Fragment „zaginionej kroniki dominikańskiej”*, op.cit., s. 16: „Et aduerte, quod conuentus Cracouiensis susceptus est anno Domini MCCXXII^o a fratre Jaczko, primo priore Cracouiensi, misso illuc a magistro Jordano, successore san[c]ti Dominici”.

⁴⁷ Z. Kozłowska, *Założenie klasztoru oo. dominikanów*, op.cit., s. 16–17; R.J. Loenertz OP, „Żywot świętego Jacka”, op.cit., s. 43–44.

⁴⁸ Kbpkr, s. 166.

⁴⁹ Ibidem, s. 59, 92, 112, 166.

⁵⁰ Ibidem, s. 166.

dakcji⁵¹. Umieścił je Długosz za *Rocznikiem kapituły krakowskiej* pod rokiem 1222, podając, że Iwo ufundował klasztor cystersów we wsi ojczystej Kacice koło Słomnik i uposażył go wsiami Kacice, Prandocin, Moniakowice (te wsie nadał Wisław, a nie Iwo) i Cholewice oraz dziesięcinami z tychże należącymi do stołu biskupiego, a także wyposażył w potrzebne naczynia i szaty⁵². Translację cystersów z Kacic do Mogiły przez Iwona dziejopisarz umiejscowił natomiast w roku 1226, mimo że w *Roczniku kapituły krakowskiej* fakt ten znalazł się w zapisce pod datą 1225⁵³. Dodał przy tym, że Odrowąż nadał klasztorowi dziesięciny snopowe z Dobczyc i Winiar oraz okolicznych wsi należących do stołu biskupiego, a ponadto wybudował w Mogile kościół i klasztor pw. św. Pawła Apostoła o pięknej konstrukcji z ciosu kamiennego i wypalanej cegły. Należy zauważyć, że Długosz błędnie przypisał Iwonowi donację wspomnianych wyżej dziesięcin, dokonał tego bowiem biskup Prandota w 1266 roku. Ta omyłka wyniknęła z niedokładnej lektury dokumentu Prandoty przez dziejopisarza⁵⁴.

Najobszerniejszy opis powstania i pierwotnego uposażenia klasztoru cystersów w Kacicach translokowanego do Mogiły zawarł Długosz w *Liber beneficiorum*, mając dostęp do dokumentów tego klasztoru. Najpierw za dokumentem biskupa Iwona z 1222 roku zanotował, że fundację klasztoru cystersów zapoczątkował komes Wisław z Prandocina, syn Prandoty, nadając cystersom ze swego dziedzictwa cztery wsie: Prandocin, Kacice, Januszowice i „Zakowicze” w okręgu prandocińskim oraz dziesięciny snopowe z Prandocina, a pierwotna siedziba klasztoru „erecta humili structura” mieściła się w Kacicach⁵⁵. Następnie Długosz podał za wspomnianym dokumentem, że biskup krakowski Iwo, bliski krewny komesa Wisława z tego samego rodu Odrowążów, w zamian za tę donację przekazał mu i jego synowi Dobiesławowi swoje dziedziczne wsie: Koń-

skie, Stary Odrowąż, Gosań, Nieświn, Modliszewice, Kazanów oraz Popowo i wieczyście przejął tę fundację wraz z prawem patronatu. Następnie dziejopisarz stwierdził, że biskup jako patron powiększył w 1222 roku uposażenie fundowanego klasztoru, nadając mu pewne dobra i dochody za zgodą kapituły katedralnej. Z dokumentu Iwona Długosz szczegółowo przytoczył opis tego nadania dla cystersów w Kacicach⁵⁶ i opowiedział o translokacji klasztoru do Mogiły w 1226 roku. Podkreślił przy tym, że biskup dostrzegł bardziej dogodne warunki do rozwoju klasztoru w Mogile i za radą kapituły oraz jej aprobatą tam właśnie przeniósł cystersów, nadając im jeszcze dziesięciny snopowe z Dobczyc, Winiar i wsi z okręgu dobczyckiego. Tę ostatnią donację historiograf przypisał Iwonowi błędnie⁵⁷. Ponadto, tak jak w *Rocznikach*, podał informację o wzniesieniu w Mogile pięknego kościoła i klasztoru z ciosu kamiennego i cegły. Zaznaczył też, że biskup inkorporował do klasztoru cystersów kościół parafialny św. Bartłomieja wraz z uposażeniem, tytuł zaś parafii i duszpasterstwo z nią związane przeniósł na kościół parafialny w Pleszowie, dodając klasztorowi jeszcze swoją wieś dziedziczną Michałów (recte: Mikułowice)⁵⁸. Na końcu zaś Długosz na podstawie dokumentu z 1231 roku przedstawił próbę prawnego podważenia fundacji po śmierci Iwona przez jego krewniaków oraz ich ostateczne zrzeczenie się wszelkich praw, jakie mogliby mieć do wsi nadanych klasztorowi mogińskiemu przez biskupa⁵⁹. Ze szczegółowej analizy porównawczej dokumentów wykorzystanych przez Długosza w opisie fundacji tego klasztoru, dokonanej przez Macieja Zdanka, wynika, że dziejopisarz skorzystał z transumptu dokumentu Iwona z 1222 roku w dyplomie biskupa Floriana Mokrskiego z 1377 oraz z kopii dokumentu z 1231 roku, znajdującej się w *Liber antiquus*⁶⁰.

Po dwóch fundacjach klasztornych Jan Długosz wyliczył w *Katalogu* kościoły parafialne założone i szczerze uposażone dziesięcinami i dochodami z dóbr stołowych przez biskupa Iwona. Znajdowały się one we wsiach biskupich: Dzierżni, Luborzycy, Wawrzyńczycach, Gołaczowych pw. św. Marii Magdaleny i Daleszycach pw. św. Michała oraz w Sandomierzu pw. św. Pawła⁶¹. Podobny zapis

⁵¹ Maciej Zdanek, *Rola dokumentu w opisach klasztorów cysterskich w Liber beneficiorum. Przyczynek do archiwalnych kwerend Jana Długosza*, w: *Klasztory, miasta i zamki w życiu i twórczości Jana Długosza*, red. Jerzy Rajman, Dorota Żurek, Kraków 2016, s. 345.

⁵² *Annales V–VI*, s. 235; por. *Zbiór dyplomów klasztoru mogińskiego*, wyd. Eugeniusz Janota, Kraków 1867, nr 2.

⁵³ *Rocznik kapituły krakowskiej*, op.cit., s. 74.

⁵⁴ *Zbiór dyplomów*, op.cit., nr 28; Waldemar Bukowski, *Mogila*, w: *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu* (dalej: SHGKr), cz. 4, z. 4, Kraków 2014, s. 727–728; M. Zdanek, *Rola dokumentu*, op.cit., s. 352–353.

⁵⁵ *Zbiór dyplomów*, op.cit., nr 2; LB, t. 3, s. 420.

⁵⁶ LB, t. 3, s. 421; *Zbiór dyplomów*, op.cit., nr 2.

⁵⁷ Zob. przyp. 51.

⁵⁸ LB, t. 3, s. 422; W. Bukowski, *Mogila*, op.cit., s. 726; M. Zdanek, *Rola dokumentu*, op.cit., s. 353–354.

⁵⁹ LB, t. 3, s. 422; *Zbiór dyplomów*, op.cit., nr 12; W. Bukowski, *Mogila*, op.cit., s. 696.

⁶⁰ M. Zdanek, *Rola dokumentu*, op.cit., s. 352–355.

⁶¹ Kbpkr, s. 166.

powtórzył w *Liber beneficiorum* i nieco zmieniony w *Rocznikach*⁶². Warto zauważyć, że anonimowy autor archetypu *V Katalogu* wspominał o ufundowaniu, uposażeniu i wybudowaniu kościołów parafialnych w Wawrzyńcach, Gołaczowych, Daleszycach i Luborzycy⁶³. Niewątpliwie za *V Katalogiem* wyliczył Długosz te kościoły, dodając Dzierążnię i sandomierski kościół pw. św. Pawła w oparciu o nieznane nam źródła. W literaturze przyjmuje się wiarygodność tych informacji⁶⁴.

Kolejnym wątkiem w Długoszowej biografii Iwona była sprawa jego zabiegów o godność metropolitalną dla katedry krakowskiej. Tę kwestię jako pierwszy przedstawił anonimowy autor archetypu *V Katalogu*. Niewątpliwie była ona poruszana w kręgu biskupa Zbigniewa Oleśnickiego⁶⁵. W tym katalogu starania Iwona zostały powiązane z jego ostatnią podróżą w 1229 roku do Stolicy Apostolskiej, a właściwie do Perugii, gdzie wówczas przebywał papież Grzegorz IX, z którym Odrowąż studiował w Paryżu. Ze względu na dawną znajomość Iwo został przyjęty przez papieża i kardynałów z wielkimi honorami. Prosił Grzegorza IX „ut archiepiscopatus, qui per negligentiam antecessorum suorum ex Cracouiensi ecclesia perierat, de largitate sua eidem episcopo redderetur; nec dubium fuit, quin et maiora obtinuisset”⁶⁶. Anonim był więc przekonany, że Iwo uzyskał godność metropolity, a następnie – powodowany pobożnością, za przyzwoleniem

wspomnianego papieża – udał się do Rzymu celem nawiedzenia progów świętych Apostołów Piotra i Pawła. Tu w lipcu zachorował i w drodze powrotnej w Modenie, zaopatrzony sakramentami, 21 lipca zmarł. Został pochowany w tamtejszej katedrze⁶⁷. Wiadomość o wspólnych studiach Iwona i Hugolina Segni z Anagni, późniejszego kardynała i papieża Grzegorza IX, w Paryżu mogła pochodzić z kręgu mstowskich kanoników regularnych, nie jest nam natomiast znane źródło o podróży biskupa Odrowąza do Stolicy Apostolskiej w sprawie uzyskania godności metropolity. Należy zauważyć, że autor archetypu *V Katalogu* reprezentował pogląd, że wszyscy pasterze diecezji krakowskiej, od Prohora do Aarona, byli arcybiskupami i metropolitami, Suła zaś zaniedbał prosić papieża o insygnia arcybiskupie, tj. paliusz św. Piotra i krzyż, dlatego od jego czasów przestało istnieć w Krakowie arcybiskupstwo⁶⁸. Paryskie studia Iwona są poświadczone w liście Gerwazego z Chichester, opata Prémontré, z 1. połowy 1218 roku. Z Hugolinem Segni Odrowąż mógł się spotkać i studiować z nim w Paryżu przed 1198 rokiem, wtedy bowiem ten został mianowany przez Innocentego III kardynałem⁶⁹. Ponadto wiadomo, że Iwon jeszcze raz przebywał w Paryżu, kontynuując studia tuż przed objęciem biskupstwa, najpewniej w 1217 i na początku 1218 roku⁷⁰. Autor *Katalogu* nie podał natomiast informacji o studiach Iwona w Bolonii i Vincenzie w 1209 roku, które są źródłowo poświadczone. W bolońskim uniwersytecie mógł studiować dłużej w czasie kilkuletniego pobytu w Italii w latach 1208–1212⁷¹.

⁶² LB, t. 3, s. 105; por. LB, t. 2, s. 57 (Gołaczowy), s. 65 (Dzierążnia), s. 152–153 (Luborzycy), s. 173 (Wawrzyńcycy), s. 314 (Sandomierz św. Paweł), s. 457–458 (Daleszyce); *Annales V–VI*, s. 255.

⁶³ Kbpkr, s. 59, 92, 112.

⁶⁴ Jacek Laberschek, *Gołaczowy*, SHGKr, cz. 1, z. 4, Wrocław 1986, s. 775–776; Waldemar Bukowski, *Luborzycy*, SHGKr, cz. 3, z. 3, Kraków 2000, s. 731; Feliks Kiryk, *Urbanizacja Małopolski. Województwo sandomierskie XIII–XVI wieku*, Kielce 1994, s. 38; Eugeniusz Wiśniowski, *Rozwój sieci parafialnej w prepozyturze wiślickiej w średniowieczu*, Warszawa 1965, s. 76; Stanisław Lazar, *Rozwój przestrzenny Sandomierza X–XIII w.*, „Roczniki Humanistyczne”, T. 6, 1957, z. 5, s. 72–75; Piotr Okniński, *Główne etapy formowania się miasta lokacyjnego w Sandomierzu w XIII–XIV wieku*, „Roczniki Historyczne”, R. 82: 2016, s. 83–84.

⁶⁵ G. Labuda, *O katalogach przed Długoszem*, op.cit., s. 94.

⁶⁶ Kbpkr, s. 91; por. s. 60, 112. W czasie pobytu w Perugii biskup Iwon wiele zajmował się sprawami klasztorów, o czym świadczą wystawione od maja do lipca 1229 r. bulle Grzegorza IX dla benedyktynów tyńskich, dominikanów, cystersów sulejowskich i norbertanek w Dłubni (Imbramowicach), zob. T. Gałuszka, M. Zdanek, „*Krakowskie*” bulle, op.cit., s. 63.

⁶⁷ Ibidem, s. 91; por. s. 60, 112.

⁶⁸ Ibidem, s. 79–85; por. s. 53–55, 109–110.

⁶⁹ *List generala premonstratensów Gerwazego do Iwona Odrowąza z r. 1218*, wyd. Stanisław Kutrzeba, „Kwartalnik Historyczny”, 1902, nr 16, z. 4, s. 587–588; Krzysztof Ożóg, *Formacja intelektualna biskupów krakowskich w średniowieczu*, w: *Cracovia, Polonia, Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, red. Waldemar Bukowski i in., Kraków 1995, s. 165–166.

⁷⁰ Z. Kozłowska, *Założenie klasztoru oo. dominikanów*, op.cit., s. 8–10.

⁷¹ *Annales Camaldulenses ordinis sancti Benedicti*, ed. Johannes-Benedictus Mittarelli, Anselmus Costadoni, t. 4, Venetiis 1759, s. 213–214; Aleksander Birkenmajer, *Vitelo e lo Studio di Padova*, w: *Omaggio dell'Accademia Polacca di Scienze e Lettere all'Università di Padova nel Settimo centenario della sua fondazione*, Cracovia 1922, s. 167; R. Grodecki, *Iwo Odrowąż*, op.cit., s. 187–188; K. Ożóg, *Formacja intelektualna*, op.cit., s. 165–166.

Jan Długosz przejął koncepcję autora archetypu *V Katalogu* o metropolitalnym statusie Krakowa, poczynając od Prohora, którego określił arcybiskupem, konsekrowanym w 966 roku, dodając przy tym wymyśloną przez siebie wiadomość o ustanowieniu dwu metropolii kościelnych w Gnieźnie i Krakowie wraz z siedmioma sufraganiami. Kolejnych pasterzy krakowskiego Kościoła do Suły-Lamberta nazywa on arcybiskupami. Temu ostatniemu, za wspomnianym *Katalogiem*, przypisuje utratę godności metropolity⁷². Dziejopisarz wiernie poszedł za archetypem *V Katalogu* w opisie podróży Iwona do Stolicy Apostolskiej i jego starań o przywrócenie biskupom krakowskim statusu metropolity, które jakoby zakończyły się powodzeniem, ale śmierć Odrowąża w drodze powrotnej z Rzymu niejako przekreśliła ten sukces⁷³. Dokonał tylko drobnych retuszy retorycznych, np. podkreślając, że papieża Grzegorza IX i Odrowąża łączyła na studiach w Paryżu „communio familiaritatis et amicitiae”⁷⁴. Za nieznanym źródłem (być może zaginioną kroniką dominikańską) zmienił Długosz informację o miejscu śmierci Iwona, stwierdzając, że po nawiedzeniu progów apostolskich wyjechał on z Rzymu chory i 21 lipca (12 kalendy tego miesiąca) przybył do Castelvetro („Pristinus Burgus”) pod Modeną, gdzie zaopatrzone sakramentami świętymi zmarł, po czym został pochowany w modeńskiej katedrze⁷⁵. W taki sam sposób ukazał miejsce śmierci i pochówku biskupa w *Rocznikach*⁷⁶. Należy zauważyć, że zarówno w archetypie *V Katalogu*, jak i Długoszowym *Katalogu* następcy Iwona byli nazywani tylko biskupami. W biogramie Wisława nie ma wzmianki, jakoby zaniedbał przyjęcia godności metropolity, o którą wystartał się Iwo⁷⁷.

Następny wątek w Długoszowym biogramie dotyczy sprowadzenia z Modeny szczątków Iwona do Krakowa „post aliquos annos” przez dominikanów z klasztoru Świętej Trójcy pod przewodem Wincenego z Kielczy i umieszczenia ich „in medio chori

in ecclesia sanctae Trinitatis”⁷⁸. Wykorzystał przy tym bardziej szczegółowy opis tych wydarzeń z archetypu *V Katalogu*, pomijając jednak wiadomość, że wszystko odbyło się za specjalną zgodą biskupa i kapituły modeńskiej⁷⁹. Udział Wincenego w sprowadzeniu szczątków Iwona potwierdza zapiska kommemoracyjna pod datą 2 stycznia w *Nekrologu dominikanów krakowskich*: „F. Vincentius de Kielcza, qui ossa Ivonis be[atae] me[m]oriae] episcopi Cracouiensis de ciuitate Mutinensi ad conuentum attulit”⁸⁰. Co prawda, nekrolog ten pochodzi z początku XVII wieku, ale oparty został na starszych przekazach z zapisami z okresu średniowiecza⁸¹. W *Rocznikach* natomiast Długosz zamieścił notę o sprowadzeniu szczątków biskupa Iwona pod datą 1237 dopiero w drugiej redakcji, podkreślając, że do Italii zostali w tej sprawie wysłani krakowscy dominikanie na czele z Marcinem z Sandomierza⁸². Nie wyklucza to udziału Wincenego z Kielczy. W tym przypadku dziejopis skorzystał zapewne ze wspomnianej wyżej zaginionej kroniki dominikańskiej z I. połowy XIII wieku, której autorstwo hipotetycznie przypisuje się temuż Marciniowi z Sandomierza⁸³.

W katalogowym biogramie Iwona po opisie sprowadzenia szczątków doczesnych biskupa Długosz wrócił do wątku jego fundacji. Nieco obszerniejszą notę poświęcił kwestii szpitala na Prądniku. Zaznaczył, że biskup Pełka, poprzednik Iwona, zamierzył tę fundację, ale jej nie zrealizował z powodu śmierci. W tej sytuacji Odrowąż podjął sprawę, nadając szpitalowi dobra z mensy biskupiej „pro infirmorum sustentatione”, a następnie oddał go w zarząd duchakom. Dziejopisarz zauważył jeszcze, że szpital został później przeniesiony przez biskupa Prandotę do Krakowa i ulokowany przy kościele Świętego Ducha⁸⁴. Poskąpił jednak w tym miejscu daty fun-

⁷² Ibidem, s. 167.

⁷³ Ibidem, s. 61, 91–92, 112.

⁷⁴ Heinrich Zeissberg, *Kleinere Gechichtsquellen Polens im Mittelalter*, Wien 1877, s. 139.

⁷⁵ Maciej Zdanek, *Kultura intelektualna dominikanów krakowskich w średniowieczu*, Kraków 2003 (rozprawa doktorska w Instytucie Historii UJ), s. 236–249.

⁷⁶ Biblioteka XX Czarotoryskich w Krakowie, rkps 1306, s. 512; *Annales V–VI*, s. 280.

⁷⁷ Zob. T. Gałuszka, *Fragment „zaginionej kroniki dominikańskiej”*, op.cit., s. 20–21.

⁷⁸ Kbpkr, s. 167; Klara Antosiewicz, *Zakon Ducha Świętego w Polsce średniowiecznej*, „Nasza Przeszłość”, 1966, t. 23, s. 167–175; eadem, *Zakon kanoników regularnych Ducha Świętego de Saxia w Krakowie*, w: *Studia z dziejów kościoła św. Krzyża w Krakowie*, red. Zdzisław

⁷² Kbpkr, s. 134–145; por. s. 53–55, 79–85, 109–110; Urszula Borkowska, *Treści ideowe w dziełach Jana Długosza. Kościół i świat poza Kościołem*, Lublin 1983, s. 69–72; Stanisław Szczur, *Początki Kościoła w Polsce – wizja Jana Długosza*, „Zeszyty Długoszowskie”, 2005, nr 4, s. 53–58; E. Potkowski, *Metody pracy*, op.cit., s. 179–180; P. Węcowski, *Początki Polski*, op.cit., s. 283–292.

⁷³ Kbpkr, s. 166–167; por. s. 60, 91, 112.

⁷⁴ Ibidem, s. 166.

⁷⁵ Ibidem, s. 167.

⁷⁶ *Annales V–VI*, s. 255.

⁷⁷ Kbpkr, s. 61–65, 92–99, 113–114, 169–178.

dacji i bliższej charakterystyki uposażenia ze strony biskupa Iwona. Znacznie szerzej, ale z omyłkami, opisał natomiast tę fundację w *Rocznikach*. Umieścił ją błędnie pod datą 1223, zamiast 1220. W tym przypadku nie skorzystał z noty o fundacji tego szpitala przez biskupa Iwona na Prądniku pod rokiem 1221 w *Roczniku kapituły krakowskiej* oraz z zapiski w archetypie *V Katalogu*⁸⁵ i dodał, że biskup uposażył szpital wsiami Krowodrzą oraz Wroninem Wielkim i Małym i dziesięcinami snopowymi z dóbr stołowych. Dalej dziejopisarz, błędnie, zaznaczył, że 6 kwietnia 1244 roku Iwon przeniósł szpital z Prądnika do Krakowa i przydzielił mu na utrzymanie dwa kościoły parafialne – Świętego Krzyża w Krakowie i św. Marcina w Biskupicach koło Wieliczki – z ich dziesięcinami i dochodami⁸⁶. W katalogowym biogramie Iwona Długosz poprawnie przypisał translokację szpitala biskupowi Prandocie.

Najpełniej historiograf ukazał fundację szpitala na Prądniku i jego przeniesienie do Krakowa w *Liber beneficiorum*⁸⁷. Po zasygnalizowaniu zamiaru ufundowania szpitala przez biskupa Pełkę Długosz stwierdził, że jego bezpośredni następca, Wincenty Kadłubek, nie kontynuował tej fundacji i dopiero Iwo w 1220 roku doprowadził do założenia we wsi Prądnik obok Krakowa szpitala dla chorych („hospitale infirmorum”) oraz klasztoru duchaków, których sprowadził z Wiednia, powierzając im zarządzanie szpitalem. Następnie dokładnie opisał uposażenie nadane przez fundatora za zgodą krakowskiej kapituły katedralnej. Składały się na nie kościoły św. Marcina we wsi Biskupice koło Wieliczki z dochodami oraz wsie: Prądnik z młynem, Krowodrza, Błędów, Wronin Wielki i Mały, a także połowa dochodów z karczmy w Sławkowie. Całe uposażenie pochodziło z dóbr stołowych biskupstwa. Iwo został określony przez Długosza jako „primarius fundator” szpitala i klasztoru duchaków. Ich translokację natomiast historiograf prawidłowo przypisał biskupowi Prandocie, podając, że po dwudziestu czterech latach istnienia przeniósł on 6 kwietnia 1244 roku szpital i klasztor duchaków do Krakowa, ponieważ Prądnik był zbyt odległy od miasta i ich funkcjonowanie narażało na poważne trudności. Wspomniany biskup

dokonał przy tym zmian w uposażeniu, nadając duchakom m.in. dochody probostwa Świętego Krzyża i prawo patronatu do kościoła. Przy sporządzaniu powyższego opisu tej fundacji Iwona Jan Długosz niewątpliwie miał dostęp do dokumentów z krakowskiego klasztoru duchaków, tj. fundacyjnego z 1220 i translacyjnego z 1244 roku, które spłonęły w pożarze w 1528 roku⁸⁸. Informacji z tych dokumentów nie zdołał już wprowadzić w drugiej redakcji *Roczników* i sprostować swoich błędów.

Dziejopisarz był szczególnie wyczulony na sprawy dóbr Kościoła krakowskiego, dlatego w biogramie Iwona odnotował, że na drodze zamiany z konwentem benedyktynów sieciechowskich i tamtejszym opatem Mikołajem biskup uzyskał dwie wsie klasztorne, Jaksice (koło Koszyc) i Łędziny (koło Oświęcimia), wraz z dziesięcinami snopowymi w zamian za dwie wsie biskupie Garno i Szawłowice (obecnie Sadłowice) z dziesięcinami, położone koło Radomia⁸⁹. Dokładniejsze informacje o tej zamianie zawarł Długosz w *Liber beneficiorum* przy opisie posiadłości klasztoru sieciechowskiego. Przede wszystkim podał, że doszło do niej w 1222 roku, „pro maiori recompensa”, biskup zaś dodał jeszcze klasztorowi kaplicę z dochodami w Radomiu z warunkiem „ut quilibet abbas Szezechoviensis, in qualibet synodo librum Cracoviensi episcopo ad benedictiones tenent et celebranti ministrans in tiara assistat”⁹⁰. Służyło to bez wątpienia podkreśleniu autorytetu biskupa krakowskiego. Dziejopisarz miał zapewne w swoich rękach dokument Odrowąza w sprawie tej zamiany⁹¹.

W kolejnej części katalogowej biografii Odrowąza Długosz powrócił do wątku dominikańskiego, prezentując zwięzłą wiadomość o przekazaniu przez niego w 1226 roku kościoła św. Jakuba w Sandomierzu braciom kaznodziejom⁹². Mógł zaczerpnąć ją z archetypu *V Katalogu*, gdzie została podobnie sformułowana, lub z zaginionej kroniki dominikańskiej z 1. połowy XIII wieku⁹³. W *Rocznikach* nota

Kliś, [cz. 1], Kraków 1996, s. 11–19; Maria Starnawska, *Między Jerozolimą a Łukowem. Zakony krzyżowe na ziemiach polskich w średniowieczu*, Warszawa 1999, s. 128–130.

⁸⁵ *Rocznik kapituły krakowskiej*, op.cit., s. 72; Kbpkr, s. 92, 113.

⁸⁶ *Annales V–VI*, s. 236–237.

⁸⁷ LB, t. 3, s. 38–39.

⁸⁸ Ibidem, s. 38–39; K. Antosiewicz, *Zakon Duchy Świętego*, s. 167–175; eadem, *Zakon kanoników*, s. 11–19; M. Starnawska, *Między Jerozolimą a Łukowem*, s. 128–130.

⁸⁹ Kbpkr, s. 167.

⁹⁰ LB, t. 3, s. 261 (cytat), 264, 266–267, 290; por. LB, t. 2, 227; Zofia Leszczyńska-Skrętowa, *Jaksice*, w: SHGKr, cz. 2, z. 2, Wrocław 1989, s. 197–198.

⁹¹ Por. Eugeniusz Wiśniowski, *Najstarszy dokument benedyktynów sieciechowskich (1252)*, „Studia Źródłoznawcze”, T. 4: 1959, s. 65, 69.

⁹² Kbpkr, s. 167.

⁹³ Ibidem, s. 92, 112; T. Gałuszka, *Fragment „zaginionej kroniki dominikańskiej”*, op.cit., s. 16–21.

poświęcona tej sprawie jest nieco zmieniona, dziejopisarz podkreślił bowiem, że Iwo założył drugi klasztor Zakonu Kaznodziejskiego pw. św. Jakuba w Sandomierzu i w oznaczonym miejscu wybudował braciom kościół oraz cele i budynki klasztorne⁹⁴. Z kolei w *Liber beneficiorum* Długosz połączył dwie fundacje Iwona w Sandomierzu, a więc założenie klasztoru dominikanów przy zrujnowanym kościele parafialnym pw. św. Jakuba oraz budowa i uposażenie nowego kościoła pw. św. Pawła tamże i przeniesienie do niego parafii ze świątyni oddanej braciom kaznodziejom⁹⁵. Dodał ponadto, że parafialny kościół św. Jakuba został ufundowany przez Adelajdę, córkę Kazimierza Sprawiedliwego, zmarłą 8 grudnia 1211 roku i pochowaną w tym kościele⁹⁶. Wiarygodność noty obronił Kazimierz Jasiński, dowodząc, że Adelajda była rzeczywiście córką Kazimierza Sprawiedliwego, co kwestionowała dawniejsza historiografia, a także fundatorką kościoła św. Jakuba. Na temat Adelajdy miał Długosz poza napisem na płycie grobowej z kościoła św. Jakuba jeszcze inne źródła, zapewne nekrologiczne, z datą dzienną jej śmierci⁹⁷. Zapewne omyłkowo umieścił pod datą 1200 w drugiej redakcji *Roczników* wspomniane informacje, przypisując jej błędnie założenie klasztoru dominikanów pw. św. Jakuba⁹⁸.

Obszerniejszą zapiskę w biografii Iwona sporządził Jan Długosz w odniesieniu do klasztoru kanoników regularnych w Mstowie. Najpierw stwierdził, że biskup ufundował ten klasztor «in oppido Mstow ad proprietatem episcopatus Cracouiensis pertinente et in dioecesi sua consistente», a także bogato uposażony tamtejszy kościół parafialny inkorporował do klasztoru. Następnie dziejopisarz podkreślił, że Iwon dokonał hojnych nadań na rzecz mstowskiego klasztoru, tj. dziesięcin snopowych z miast Mstowa i Częstochowy oraz dziewiętnastu wsi należących do dóbr stołowych biskupstwa krakowskiego. Z tego tytułu Iwon był określany jako „monasterii illius primarius fundator et benefactor”⁹⁹. Sprawę klasztoru kanoników regularnych w Mstowie obszernie przedstawił Długosz w *Liber beneficiorum*¹⁰⁰. Na wstępie

nawiązał do wyjątkowej pobożności biskupa Iwona i jego troski o rozwój kultu Bożego, a także do studiów w Paryżu i przyjęciu przezeń rakiety wiktorynów oraz umiłowaniu kanoników regularnych reguły św. Augustyna. To wszystko przyczyniło się do ufundowania przez niego w 1221 roku w Mstowie klasztoru kanoników regularnych i jego szczerzego uposażenia wsiami i dziesięcinami z dóbr stołowych biskupstwa, a ponadto inkorporowania doń mstowskiego kościoła parafialnego. Podobnie jak w *Katalogu*, Długosz nazwał Iwona „primarius [...] fundator et dotator” tego klasztoru¹⁰¹. Podkreślił przy tym, że kanonicy zostali sprowadzeni do Mstowa z wrocławskiego klasztoru na Piasku. Następnie dokładnie zaprezentował poszczególne składniki uposażenia mstowskiego klasztoru, w wielu miejscach wspominając o nadaniach, które pochodziły od Iwona. Na koniec Długosz przytoczył pełną treść kilku dokumentów odnoszących się do dóbr klasztoru, na pierwszym miejscu ten dotyczący biskupa Iwona, wystawiony w Boże Narodzenie 1220 roku¹⁰². Nie zachował się on w oryginale, tylko w kilku różniących się szczegółami kopiach. Istnienie oryginalnego dokumentu Iwona z 1220 roku dla klasztoru kanoników, z potwierdzeniem posiadania przez nich Mstowa z przyległymi dobrami oraz dziesięcin nadanych przez poprzednich biskupów krakowskich, nie ulega jednak wątpliwości¹⁰³. Na jego podstawie właśnie Długosz uznał, że fundatorem klasztoru kanoników w Mstowie był biskup Iwon. W *Rocznikach* jednakże, za *Kroniką wielkopolską*, fundację mstowskiego klasztoru przypisał on Piotrowi Włostowicowi¹⁰⁴. Sprawa powstania prepozytury kanoników regularnych w Mstowie jest sporna w historiografii. Prawdopodobnie została ona utworzona dopiero u schyłku XII lub na samym początku XIII wieku. Natomiast klasztor kanoników regularnych na Piasku we Wrocławiu otrzymał Mstów w formie nadania kilkadziesiąt lat wcześniej, ale nie od Piotra Włostowica, który w tej części ziemi krakowskiej nad Wartą nie miał swoich posiadłości, tylko od jednego z biskupów krakowskich lub księcia¹⁰⁵.

⁹⁴ Annales V–VI, s. 246.

⁹⁵ LB, t. 3, s. 454–455; por. LB, t. 2, s. 314; S. Lazar, *Rozwój przestrzenny Sandomierza*, s. 72–75.

⁹⁶ LB, t. 3, s. 455.

⁹⁷ Kazimierz Jasiński, *Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich*, Poznań–Wrocław 2001, s. 17–22.

⁹⁸ Biblioteka XX Czartoryskich, rkps 1306, s. 459; Annales V–VI, s. 178.

⁹⁹ Kbpkr, s. 168.

¹⁰⁰ LB, t. 3, s. 146–163.

¹⁰¹ Ibidem, s. 148.

¹⁰² Ibidem, s. 157–158.

¹⁰³ *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, wyd. Franciszek Piekosiński, t. 2, Kraków 1886, nr 385; K. Mieszkowski, *Studia nad dokumentami*, op.cit., s. 108–109 nr 13; Jacek Laberschek, *Średniowieczne dzieje nadwarciańskiego Mstowa*, Kraków 2014, s. 124–131.

¹⁰⁴ Annales V–VI, s. 25; *Kronika wielkopolska*, wyd. Brygida Kürbis, MPH, S.N., t. 8, Warszawa 1970, s. 50; J. Laberschek, *Średniowieczne dzieje*, op.cit., s. 125–126.

¹⁰⁵ J. Laberschek, *Średniowieczne dzieje*, op.cit., s. 126.

Kolejną fundacją biskupa Iwona, wspomnianą w Długoszowym biogramie jest klasztor norbertanek w Dłubni-Imbramowicach. Dziejopisarz nie podał w nim daty jego powstania, skupiając swoją uwagę na donacjach biskupa. Długosz wymienił nadane klasztorowi dziesięciny z Trzyciąża, Przegini i Dłubni oraz wsie Imbramowice, Dłubnia, Brzeźno, Rataje i Grodziec (Mały), które należały do Iwona prawem dziedzicznym. Przy tej okazji dziejopisarz zaznaczył, że konwent norbertanek został przeniesiony do Buska („hactenus in Busko translatum est”¹⁰⁶). Znacznie szerzej opisał powstanie klasztoru norbertanek w Imbramowicach w *Liber beneficiorum*¹⁰⁷. Eksponując rolę Iwona jako fundatora, przytoczył z pewnymi skrótami jego biogram ze swojego *Katalogu biskupów krakowskich*. Następnie podał, że fundacja klasztoru norbertanek pw. św. Piotra i Pawła nastąpiła w 1225 roku w dobrach dziedzicznych Odrowąża „in villa patrimonii sui Dłubnya, quae hactenus Imramowicze vocitatur”¹⁰⁸. Iwo inkorporował do klasztoru kościół parafialny św. Benedykta i uposażył go wsią Dłubnią z młynem oraz dziesięcinami z tejże. Ponadto nadał mu swoje wsie i folwarki Brzeźno, Rataje, Grodziec Mały oraz rzekę (zapewne Żeglinę, dopływ Warty) z bobrami i wszelkimi przynależnościami, prawami oraz dziesięcinami snopowe stare i z nowizn w Trzecieście (Trzyciążu) i Przegini, a także – za zgodą kapituły krakowskiej – dziesięciny ze wsi Dłubnia (własność synów Świeśława) należące do mensy biskupiej. Dalej Długosz poinformował, że Iwo sprowadził do wzniesionego z cegły kościoła wraz z zabudowaniami klasztorowymi otoczonymi murem siostry norbertanki ze Zwierzyńca. Ponadto biskup wybudował obok kościoła klasztor dla norbertanów, którego prepozyt miał nad zakonnicami władzę w sprawach duchowych i doczesnych. Historiograf wspomniał również, że w 1229 roku, w czasie pobytu w Stolicy Apostolskiej u papieża Grzegorza IX, Iwo wystarał się o confirmację tej fundacji, aby w przyszłości nie została przez nikogo podważona. Zaznaczył przy tym, że bulla papieska zachowała się do jego czasów w imbramowickim klasztorze oraz że przytoczył ją w dosłownym brzmieniu, ale tego nie uczynił¹⁰⁹.

¹⁰⁶ Kbpkr, s. 168.

¹⁰⁷ LB, t. 3, s. 104–107; Zofia Leszczyńska-Skrętowa, *Imbramowice*, w; SHGKr, cz. 2, z. 1, Wrocław 1989, s. 170–172.

¹⁰⁸ LB, t. 3, s. 105.

¹⁰⁹ Ibidem, s. 105–106; *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława*, wyd. Franciszek Piekosiński, cz. 1, Kraków 1874, nr 22; *Dokumenty klasztoru pp. Norbertanek w Imbramowicach (1228–1450)*, wyd. Zofia Ko-

Tak więc za tą bullą historiograf podał opis fundacji i nadań Iwona. Ze źródeł klasztornych natomiast zaczerpnął jej datę. Nie miał jednak zapewne w swych rękach dokumentu Iwona z 29 września 1228 roku, w którym biskup za zgodą krakowskiej kapituły katedralnej nadał norbertankom z Dłubni dziesięciny z nowizn koła Trzyciąża i Przegini oraz ze wsi Iwana, syna Sieciesława z Dłubni, a także zatwierdził posiadanie prawa patronatu do tamtejszej kaplicy, nadanego klasztorowi przez Imrama, swego wuja¹¹⁰. Wątek dotyczący fundacji Długosz zwięździł informacją, że przetrwała ona 190 lat w kształcie z czasów Iwona, po czym translację konwentu do Buska przeprowadził w 1415 roku biskup krakowski Wojciech Jastrzębiec za zgodą Stolicy Apostolskiej i kapituły generalnej zakonu norbertańskiego, w wyniku zabiegów króla Władysława Jagiełły¹¹¹.

W archetypie *V Katalogu biskupów krakowskich* znajdowała się błędna informacja, że Iwo ufundował również brzeski klasztor premonstratensów¹¹². Długosz nie umieścił tej noty w biogramie Iwona, a w *Rocznikach* pod rokiem 1228 wspomniał o fundacji tego klasztoru i uposażeniu go wsiami i dziesięcinami, w tym miastem i wsią Brzesko, ale nie wpisał imienia fundatora, pozostawiając wolne miejsce¹¹³. W *Liber beneficiorum* natomiast zaznaczył, że Iwon współdziałał przy fundacji brzeskiego klasztoru, wyrażając zgodę na jego powstanie i nadając mu dziesięciny snopowe z dóbr stołowych biskupstwa. Długosz miał prawdopodobnie w ręku bullę Eugeniusza IV z 1441 roku potwierdzającą temuż klasztorowi całe uposażenie, w której znalazła się wzmianka o dziesięcinach z donacji biskupa Iwona, i na tej podstawie przypisał mu współdziałanie w fundacji¹¹⁴.

złowska-Budkowa, Kraków 1948, nr 2; Z. Leszczyńska-Skrętowa, *Imbramowice*, op.cit., s. 171.

¹¹⁰ *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej*, op.cit., nr 21; *Dokumenty klasztoru*, op.cit., nr 1.

¹¹¹ Kbpkr, s. 106; Roman Grodecki, *Dzieje klasztoru premonstratenskiego w Busku w wiekach średnich*, Kraków 1913, s. 77–83.

¹¹² „Idem Iwo monasterium Brzesense fundat”, Kbpkr, s. 92, por. s. 60, 112; Zofia Leszczyńska-Skrętowa, *Brzesko-Chebów*, w: SHGKr, cz. 1, z. 2, Wrocław 1985, s. 232; Jerzy Rajman, *Początki opactw norbertańskich w Strahowie i Brzesku*, „Nasza Przeszłość”, 1992, t. 78, s. 10–25.

¹¹³ Biblioteka XX Czartoryskich, rkps 1306, s. 500; *Annales V–VI*, s. 253.

¹¹⁴ LB, t. 3, s. 75; *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, wyd. Franciszek Piekosiński, t. 4, Kraków 1905, nr 1405; Z. Leszczyńska-Skrętowa, *Brzesko–Hebów*, op.cit., s. 232.

W zakończeniu biogramu, zgodnie z przyjętym w *Katalogu* schematem, Długosz podał, że Iwo był biskupem dwanaście lat, jeszcze raz przytoczył datę jego śmierci, 21 lipca 1229. Dalej dopisał, że nadał on swoją dziedziczną wieś Łukowa klasztorowi cystersów w Wąchocku oraz powtórzył informację, że biskup „moniales in Dlvbnya locauit in villa Imramowicze”¹¹⁵. Dodał też, za nieznanym źródłem, że wybudował on kościół parafialny z kamiennego ciosu w Końskich „in fundo patrimonii sui”¹¹⁶.

Z trudnych do wytłumaczenia powodów Jan Długosz nie uwzględnił w biogramie epizodu ważnego w działalności kościelnej Iwona, a związanego z synodem prowincjonalnym w 1226 roku, o czym napisał w *Rocznikach*, dodając stosowną informację w drugiej redakcji¹¹⁷. W tej nocie historiograf, za archetypem *V Katalogu*, podał, że na zwołanym przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Wincentego synodzie prowincjonalnym odbywającym się w kościele św. Błażeja (prawdopodobnie w Sulejowie lub Oławie) doszło do sporu między biskupem krakowskim a biskupem wrocławskim Wawrzyńcem o pierwsze miejsce po metropolie. Odrowąż okazał wtedy przywilej Stolicy Apostolskiej przyznający biskupom krakowskim pierwsze miejsce po arcybiskupie, ale biskup Wawrzyńiec nie ustąpił, dlatego Iwon opuścił synod¹¹⁸. Biskup krakowski, mając wspomniany przywilej, tj. bullę Urbana III z 1186 roku, odwołał się w tej sprawie do Stolicy Apostolskiej i Grzegorz IX powołał w 1227 roku dwie komisje złożone z polskich duchownych do zbadania sporu o precedencję, o czym historiograf już nie wiedział¹¹⁹. Nie znamy jednak dalszego biegu tej sprawy, poza omawianą już wyżej podróżą biskupa Iwona do papieża w 1229 roku, powiązaną w piętnastowiecznym dziejopisarstwie z jego zabiegami o godność metropolity.

Ze względu na przyjętą przez Długosza konwencję dziejopisarską biogramów biskupów w katalogach, w żywocie Iwona pominięta została jego

działalność polityczna, o której historiograf wspomina w *Rocznikach*. Chodzi tutaj o jego uczestnictwo jako kanclerza Polski w koronacji Kolomana na króla Halicza i Salomei na królową w 1214 lub 1215 roku (błędnie umieszczona pod datą 1208), o konflikt między rodami Odrowążów i Gryfitów spowodowany ich „stróżą” na pograniczu prusko-mazowieckim i walkami z Prusami oraz o udział biskupa Iwona w pertraktacjach pokojowych w czasie wojny między Henrykiem Brodatym a Leszkiem Białym w 1225 roku, wywołanej przez pozbawionych urzędów Gryfitów, a także wzmiankę o obecności Iwona w gronie episkopatu na wiecu w Gąsawie w 1227¹²⁰. Co ważne, informacje o tym, że kanclerz Iwon i biskup krakowski Wincenty brali udział w koronacji Kolomana i Salomei oraz że Odrowąż był przy zawarciu pokoju między Henrykiem Brodatym a Leszkiem Białym, i wzmiankę o obecności biskupa Iwona na wiecu w Gąsawie Jan Długosz dopisał w autografie w II redakcji¹²¹. Szczegółowego rozbioru krytycznego tych zapisów dokonał Gerard Labuda, który uznał ich wiarygodność i hipotetycznie wskazał, że Długosz zaczerpnął je z zaginionej kroniki dominikańskiej¹²². Próba przypisania tych informacji do kroniki dominikańskiej w świetle ustaleń Macieja Zdanka budzi wątpliwość, ale jest pewne, że historiograf wziął je z innych źródeł, np. listę biskupów w Gąsawie z dokumentu Bolesława Konradowica, księcia sandomierskiego dla katedry wrocławskiej z 5 maja 1232 roku¹²³.

Z analizy wszystkich przekazów Jana Długosza dotyczących Iwona Odrowąża wynika, że zebrał on dużo informacji o jego życiu i działalności, szczególnie fundacyjnej. Sięgał do rozmaitych źródeł, w tym do dokumentów samego biskupa Iwona, *Rocznika kapituły krakowskiej*, *Żywota św. Jacka*, archetypu *V Katalogu biskupów krakowskich*, zaginionej kroniki dominikańskiej z I. połowy XIII wieku, rozmaitych dokumentów i tradycji klasztornych oraz innych, nierozpoznanych, średniowiecznych przekazów źródłowych. Należy podkreślić istotny wpływ biografii Iwona z archetypu *V Katalogu* na Długoszowy wizerunek tego biskupa. Udało się

¹¹⁵ Kbpkr, s. 169. Taką samą notę zawierał archetyp *V Katalogu*, zob. ibidem, s. 59, 92, 113.

¹¹⁶ Ibidem, s. 169.

¹¹⁷ Biblioteka XX Czartoryskich, rkps 1306, s. 496; *Annales V–VI*, s. 246.

¹¹⁸ Ibidem; Kbpkr, s. 60, 91, 112; *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej*, op.cit., nr 3; Stanisław Szczur, *Kościół krakowski a Stolica Apostolska we wczesnym średniowieczu*, „*Analecta Cracoviensia*”, T. 32: 2000, s. XLIX–LVI.

¹¹⁹ *Kodeks dyplomatyczny Śląska*, t. 3, op.cit., nr 344, 345; Tadeusz Silnicki, *Dzieje Kościoła na Śląsku do końca w. XIV*, Warszawa 1953, s. 302–303; S. Szczur, *Kościół krakowski*, op.cit., s. XLIV–LVI, LX–LXI; J. Maciejewski, *Precedencja biskupów*, op.cit., s. 14–17.

¹²⁰ *Annales V–VI*, s. 204–205, 241–242; G. Labuda, *Zaginiona kronika*, s. 48–56, 69–76; por. J. Tazbirowa, *Rola polityczna Iwona*, op.cit., s. 199–211.

¹²¹ Biblioteka XX Czartoryskich, rkps 1306, s. 473, 494, 498.

¹²² G. Labuda, *Zaginiona kronika*, op.cit., s. 48–56, 69–76.

¹²³ M. Zdanek, „*Zaginiona kronika dominikańska*”, op.cit., s. 262–266; por. *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. 2, op.cit., nr 403.

potwierdzić wiarygodność wielu informacji dotyczących życia i działalności biskupa Iwona podanych przez dziejopisarza. Tylko dla nielicznych nie udało się znaleźć źródłowego potwierdzenia, co nie oznacza, że zostały one przezeń zmyślane. Natomiast niedokładne informacje dotyczące niektórych fundacji klasztorów wynikały w dużej mierze ze źródeł, do których dotarł Długosz, lub niedokładnej ich lektury. Przez lata konsekwentnie zbierał on materiały dotyczące Odrowąża, dopełniając na kartach swoich dzieł jego żywot. Prawdopodobnie jedną z przyczyn tego wzmożonego zainteresowania historiografa Iwonem mogły być starania o kanonizację Jacka Odrowąża podjęte przez biskupa Zbigniewa Oleśnickiego¹²⁴. Zapewne z jego inspiracji Długosz gromadził materiały dotyczące rodziny świętego dominikanina. Z jego dzieł wyłania się wi-

zerunek wybitnego, wykształconego, pobożnego biskupa Iwona, zaprzyjaźnionego z samym papieżem Grzegorzem IX, honorowanego przez kardynałów, znakomitego kaznodzieję, zafascynowanego duchowością kanoników regularnych, przede wszystkim paryskich wiktorynów, wielkiego fundatora klasztorów i kościołów parafialnych, zatroskanego o rozwój kultu Bożego, bardzo dbałego o prestiż biskupstwa krakowskiego, a także dążącego do „odzyskania” statusu metropolity. Tylko marginalnie Długosz wzmiankował w *Rocznikach* o zaangażowaniu Iwona jako kanclerza i biskupa w życie polityczne władztw piastowskich, ukazując go jako zręcznego dyplomate, zabiegającego o pokój między Piastami. Na wizerunku Iwona, nakreślonym przez Jana Długosza, nie ma żadnej skazy ani wady. Ucieleśnia on ideał średniowiecznego biskupa.

¹²⁴ M. Kowalczyk, *Starania kardynała Zbigniewa Oleśnickiego o kanonizację św. Jacka Odrowąża*, w: *Domini-*

kanie w środkowej Europie w XIII–XV wieku. Aktywność duszpasterska i kultura intelektualna, red. J. Kłoczowski, J.A. Spież, Poznań 2002, s. 65–72.

BIBLIOGRAFIA

- Annales Camaldulenses ordinis sancti Benedicti*, ed. Johannes-Benedictus Mittarelli, Anselmus Costadoni, t. 4, Venetiis 1759.
- Antosiewicz Klara, *Zakon Ducha Świętego w Polsce średniowiecznej*, „Nasza Przeszłość”, 1966, t. 23.
- , *Zakon kanoników regularnych Ducha Świętego de Saxia w Krakowie*, w: *Studia z dziejów kościoła św. Krzyża w Krakowie*, red. Zdzisław Kliś, [cz. 1], Kraków 1996.
- Biblioteka XX Czartoryskich w Krakowie, rkps 1306.
- Birkenmajer Aleksander, *Vitelo e lo Studio di Padova*, w: *Omaggio dell'Accademia Polacca di Scienze e Lettere all'Università di Padova nel Settimo centenario della sua fondazione*, Cracovia 1922.
- Borkowska Urszula, *Treści ideowe w dziełach Jana Długosza. Kościół i świat poza Kościołem*, Lublin 1983.
- Bukowski Waldemar, *Luborzyca*, w: *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 3, z. 3, Kraków 2000.
- , *Mogila*, w: *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 4, z. 4, Kraków 2014.
- Clavis scriptorum et operum Medii Aevi Poloniae*, oprac. Jerzy Kaliszuk, Aneta Pieniądz, Piotr Węcowski, Krzysztof Skwierczyński, Kraków 2019.
- De vita et miraculis sancti Iacchonis (Hyacinthi) ordinis Fratrum Praedicatorum, auctore Stanislao lectore eiusdem ordinis*, wyd. Ludwik Ćwikliński, Monumenta Poloniae Historica, t. 4, Lwów 1884.
- Dekański Dariusz A., *Początki zakonu dominikanów prowincji polsko-czeskiej. Pokolenie św. Jacka w zakonie*, Gdańsk 1999.
- Dokumenty klasztoru pp. Norbertanek w Imbramowicach (1228–1450)*, wyd. Zofia Kozłowska-Budkowa, Kraków 1948.
- Drelicharz Wojciech, *Idea zjednoczenia Królestwa w średniowiecznym dziejopisarstwie polskim*, Kraków 2012.
- , *Miejsce Komentarza Jana z Dąbrówki w twórczości historiograficznej w Polsce pierwszych Jagiellonów*, w: *Komentarz Jana z Dąbrówki do Kroniki biskupa Wincentego*, red. Andrzej Dąbrówka, Mikołaj Olszewski, Warszawa 2015.
- Excerpta Ioannis Dlugossi e fontibus incertis*, wyd. Wojciech Kętrzyński, Monumenta Poloniae Historica, t. 4, Lwów 1884.
- Gałaszka Tomasz, *Fragment „zaginionej kroniki dominikańskiej” w zbiorach Rosyjskiej Biblioteki Narodowej w Petersburgu*, „Studia Źródłoznawcze”, T. 59: 2021.
- Gałaszka Tomasz, *Zdanek Maciej, „Krakowskie” bulle rekomendacyjne Grzegorza IX a początki dominikanów polskich*, „Studia Źródłoznawcze”, T. 44: 2006.
- Górski Karol, *Ród Odrowążów w wiekach średnich*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego”, T. 8: 1928.
- Grodecki Roman, *Dzieje klasztoru premonstratenskiego w Busku w wiekach średnich*, Kraków 1913.
- , *Iwo Odrowąż*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 10, Wrocław 1962–1964.
- Ioannis Dlugossii Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. V–VI, ed. Danuta Turkowska, Maria Kowalczyk, Krystyna Pieradzka, Varsaviae 1973.
- Jasiński Kazimierz, *Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich*, Poznań–Wrocław 2001.
- Joannis Długosz [...] Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, t. 1–3, ed. Aleksander Przedziecki, Cracoviae 1863–1864.
- Koczarska Maria, *Mentalność Jana Długosza w świetle jego twórczości*, „Studia Źródłoznawcze”, T. 15: 1971.

- Katalogi biskupów krakowskich*, Monumenta Poloniae Historica, Series Nova, t. 10, cz. 2, wyd. Józef Szymański, Warszawa 1974.
- Kielar Paweł, *Początki zakonu dominikańskiego w Polsce*, „Nasza Przeszość”, 1973, t. 39.
- Kiryk Feliks, *Urbanizacja Małopolski. Województwo sandomierskie XIII–XVI wieku*, Kielce 1994.
- Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława*, wyd. Franciszek Piekosiński, cz. 1, Kraków 1874.
- Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, wyd. Franciszek Piekosiński, t. 2, Kraków 1886.
- Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, wyd. Franciszek Piekosiński, t. 4, Kraków 1905.
- Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. 1, wyd. Leon Ryszczewski, Antoni Muczkowski, Antoni Zygmunt Helcel, Warszawa 1847.
- Kodeks dyplomatyczny Śląska*, wyd. Karol Maleczyński, t. 3, Wrocław 1964.
- Kowalczyk M., *Starania kardynała Zbigniewa Oleśnickiego o kanonizację św. Jacka Odrowąża*, w: *Dominikanie w środkowej Europie w XIII–XV wieku. Aktywność duszpasterska i kultura intelektualna*, red. J. Kłoczowski, J.A. Spież, Poznań 2002.
- Kozłowska Zofia, *Założenie klasztoru oo. dominikanów w Krakowie*, „Rocznik Krakowski”, T. 20: 1926.
- Kozłowska-Budkowa Zofia *Rezygnacje biskupów krakowskich Wincentego i Iwona*, „Nasza Przeszość”, 1970, t. 33.
- Kronika wielkopolska*, wyd. Brygida Kürbis, Monumenta Poloniae Historica, Series Nova, t. 8, Warszawa 1970.
- Lazar Stanisław, *Rozwój przestrzenny Sandomierza X–XIII w.*, „Roczniki Humanistyczne”, T. 6: 1957, z. 5.
- Laberschek Jacek, *Gołaczowy*, w: *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 1, z. 4, Wrocław 1986.
- , *Średniowieczne dzieje nadwarciańskiego Mstowa*, Kraków 2014.
- Labuda Gerard, *O katalogach biskupów krakowskich przed Długoszem*, „Studia Źródłoznawcze”, T. 28: 1983.
- , *Zaginiona kronika z pierwszej połowy XIII wieku w Rocznikach Królestwa Polskiego Jana Długosza. Próba rekonstrukcji*, Poznań 1983.
- Leszczyńska-Skrętowa Zofia, *Brzesko–Chebów*, w: *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 1, z. 2, Wrocław 1985.
- , *Imbramowice*, w: *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 2, z. 1, Wrocław 1989.
- , *Jaksice*, w: *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 2, z. 2, Wrocław 1989.
- List generała premonstratensów Gerwazego do Iwona Odrowąża z r. 1218*, wyd. Stanisław Kutrzeba, „Kwartalnik Historyczny”, 1902, nr 16, z. 3.
- Loenertz Raymond-Joseph, „*Żywot św. Jacka*” autorstwa lektora Stanisława jako źródło historyczne, tłum. Anna Zajchowska, w: *Święty Jacek Odrowąż. Studia i źródła. Skarby dominikańskie*, red. Maciej Zdanek, Studia i Źródła Dominikańskiego Instytutu Historycznego w Krakowie, t. 2, Kraków 2007.
- Maciejewski Jacek, *Episkopat polski doby dzielnicowej 1180–1320*, Kraków–Bydgoszcz 2003.
- , *Precedencja biskupów polskich w Polsce piastowskiej*, „Nasza Przeszość”, 2003, t. 99.
- Mieszkowski Karol, *Studia nad dokumentami katedry krakowskiej XIII wieku. Początki kancelarii biskupiej*, Wrocław 1974.
- Okniński Piotr, *Główne etapy formowania się miasta lokacyjnego w Sandomierzu w XIII–XIV wieku*, „Roczniki Historyczne”, R. 82: 2016.
- Ożóg Krzysztof, *Formacja intelektualna biskupów krakowskich w średniowieczu*, w: *Cracovia, Polonia, Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, red. Waldemar Bukowski i in., Kraków 1995.
- Paner Anna, *Studia czy dyplomacja? Włoska podróż Iwona Odrowąża*, w: *Władcy, rycerze, mnisi*, red. Błażej Śliwiński, Gdańsk 1996.
- Potkowski Edward, *Metody pracy polskiego intelektualisty: fikcja i historia u Długosza*, w: idem, *Książka i pismo w średniowieczu. Studia z dziejów kultury piśmiennej i komunikacji społecznej*, Pułtusk 2006.
- Ptolemaei Lucensis Historia ecclesiastica a nativitate Christi usque ad annum circiter MCCCXII*, ed. Ludovicus Antonius Muratorius w: *Rerum Italicarum Scriptores*, t. 11, Mediolani 1727.
- Rajfura Hanna, *Katalog arcybiskupów gnieźnieńskich Jana Długosza: studium źródłoznawcze i analiza funkcjonowania późnośredniowiecznej pamięci historycznej*, Warszawa 2022 (rozprawa doktorska na Wydziale Nauk o Kulturze i Sztuce Uniwersytetu Warszawskiego).
- Rajman Jerzy, *Początki opactw norbertańskich w Strahowie i Brzesku*, „Nasza Przeszość”, 1992, t. 78.
- Rocznik kapituły krakowskiej*, wyd. Zofia Kozłowska-Budkowa, Monumenta Poloniae Historica, Series Nova, t. 5, Warszawa 1978.
- Szymański Józef, *Katalog Jana Długosza*, w: *Katalogi biskupów krakowskich*, Monumenta Poloniae Historica, Series Nova, t. 10, cz. 2, wyd. Józef Szymański, Warszawa 1974.
- , *O recepcji Kroniki Wincentego w środowisku krakowskim w XV wieku*, „Studia Źródłoznawcze”, T. 20: 1976.
- , *Redakcja V dominikańska*, w: *Katalogi biskupów krakowskich*, Monumenta Poloniae Historica, Series Nova, t. 10, cz. 2, wyd. Józef Szymański, Warszawa 1974.
- Semkowicz Władysław, *Przyczynki dyplomatyczne z wieków średnich*, [Kraków] 1912.
- Silnicki Tadeusz, *Dzieje Kościoła na Śląsku do końca w. XIV*, Warszawa 1953.
- Spież Jan Andrzej, *Początki dominikanów w Polsce według Liber beneficiorum Jana Długosza na tle najstarszych żywotów św. Dominika*, „Roczniki Historyczne”, T. 78: 2012.
- , *Św. Jacek we Friesach*, w: *Polonia Minor Medii Aevi. Studia ofiarowane Panu Profesorowi Andrzejowi Żakiemu w osiemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. Zenon Woźniak, Jan Gancarski, Kraków–Krosno 2003.
- Starnawska Maria, *Między Jerozolimą a Łukowem. Zakony krzyżowe na ziemiach polskich w średniowieczu*, Warszawa 1999.

- Szczur Stanisław, *Kościół krakowski a Stolica Apostolska we wczesnym średniowieczu*, „Analecta Cracoviensia”, T. 32: 2000.
- , *Początki Kościoła w Polsce – wizja Jana Długosza*, „Zeszyty Długoszowskie”, 2005, nr 4.
- Śliwiński Błażej, *Krąg krewniczy biskupa krakowskiego Iwona Odrowąża*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego”, 1984, nr 14: *Historia*.
- Tazbirowa Julia, *Rola polityczna Iwona Odrowąża*, „Przełom Historyczny”, 1966, t. 57.
- Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae gentiumque finitimarum historiam illustrantia*, ed. Augustinus Theiner, t. 1, Romae 1860.
- Węcowski Piotr, *Początki Polski w pamięci historycznej późnego średniowiecza*, Kraków 2014.
- Wiśniowski Eugeniusz, *Najstarszy dokument benedyktynów sieciechowskich (1252)*, „Studia Źródłoznawcze”, T. 4: 1959.
- , *Rozwój sieci parafialnej w prepozyturze wiślickiej w średniowieczu*, Warszawa 1965.
- Zbiór dyplomów klasztoru mogińskiego*, wyd. Eugeniusz Janota, Kraków 1867.
- Zdanek Maciej, *Kultura intelektualna dominikanów krakowskich w średniowieczu*, Kraków 2003 (rozprawa doktorska w Instytucie Historii UJ).
- , *Szkoły i studia dominikanów krakowskich w średniowieczu*, Warszawa 2005.
- , *Rola dokumentu w opisach klasztorów cysterskich w Liber beneficiorum. Przyczynek do archiwalnych kwerend Jana Długosza*, w: *Klasztory, miasta i zamki w życiu i twórczości Jana Długosza*, red. Jerzy Rajman, Dorota Żurek, Kraków 2016.
- , „Zaginiona kronika dominikańska” z XIII wieku. Próba nowego spojrzenia, w: *Fontes et historia. Prace dedykowane Antoniemu Gąsiorowskiemu*, red. Tomasz Jurek, Izabela Skierska, Warszawa–Poznań 2007.
- Zeissberg Heinrich, *Kleinere Gechichtsquellen Polens im Mittelalter*, Wien 1877.

Krzysztof Ożóg – profesor zwyczajny w Instytucie Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, kierownik Katedry Historii Średniowiecznej. Od ponad 40 lat prowadzi badania nad środowiskami intelektualnymi w średniowiecznej Polsce i Europie, dziejopisarstwem, historią polskiego Kościoła oraz monarchią Piastów, Andegawenów i Jagiellonów. Interesuje się także dziejami duchowości oraz historią regionalną. Ma w swoim dorobku około 500 publikacji, w tym kilkanaście książek.

DŁUGOSZ'S BIOGRAPHY OF THE KRAKÓW BISHOP IWON ODROWĄŻ

The present study is a source analysis of the biography of Bishop Iwon Odrowąż in *Katalog biskupów krakowskich* [“The Catalogue of Kraków Bishops”] by Jan Długosz, in the context of all the information about him contained in Długosz's *Roczniki* [Annuals] and *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*. The author attempted to identify the sources of specific information about Iwon's life and work collected and used in these works. He found out that Długosz used a variety of sources of biographical data concerning Iwon Odrowąż, including his official documents, *Rocznik kapituły królewskiej* [“The Annual of the Kraków Chapter”], *Żywot św. Jacka* [“The Life of St. Hyacinth”] by Stanisław, a Kraków lector, the original source (so called archetype) of the *V Katalog biskupów*

krakowskich [“The Fifth Catalogue of the Kraków Bishops”] by an anonymous author from the circle of Bishop Zbigniew Oleśnicki, a lost Dominican chronicle from the first half of the 13th century, probably written by Marcin [Martin] of Sandomierz, as well as various documents from Małopolska monasteries and other unrecognised medieval records. The author emphasised the significant influence of the archetype of “The Fifth Catalogue of the Kraków Bishops” on Długosz's biography of Iwon. The author confirmed the reliability of much of the information on the life and work of Bishop Iwon cited by Długosz. Finally, he described the almost exemplary image of Iwon Odrowąż as a bishop of Kraków emerging from Długosz's works.